უარყოფის კატეგორია ქართულსა და მეგრულში (ტიპოლოგიური ანალიზი)

თამთა გვასალია

სამაგისტრო ნაშრომი წარდგენილია ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მეცნიერებათა და ხელოვნების ფაკულტეტზე ლინგვისტიკის მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მინიჭების მოთხოვნის შესაბამისად

გამოყენებითი ენათმეცნიერება

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: თამარ მახარობლიძე, პროფესორი

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

თბილისი, 2023

,,როგორც წარდგენილი სამაგისტრო ნაშრომის ავტორი ვაცხადებ, რომ ნაშრომი წარმოადგენს ჩემს ორიგინალურ ნამუშევარს და არ შეიცავს სხვა ავტორების მიერ აქამდე გამოქვეყნებულ, გამოსაქვეყნებლად მიღებულ ან დასაცავად წარდგენილ მასალებს, რომლებიც ნაშრომში არ არის მოხსენიებული ან ციტირებული სათანადო წესების შესაბამისად.“

თამთა გვასალია

12/06/2023

სარჩევი

აბსტრაქტი **5**

Abstract **6**

შესავალი **7**

მეთოდოლოგია **10**

თავი 1. უარყოფის კატეგორიის რაობა და საკითხის კვლევის ისტორია **11**

1.1 ენობრივი სტრუქტურების მსოფლიო ატლასი 11

1.2 მეთიუ ს. დრაიერი და მატი მიესტამო ქართული ენის უარყოფის სისტემის შესახებ 12

1.3 უარყოფითი კონკორდი 18

თავი 2. უარყოფის გამოხატვის საშუალებები ქართულ ენაში **20**

2.1 ნაწილაკით გამოხატული უარყოფა ქართულ ენაში 20

2.2 უარყოფითი ნაცვალსახელები და უარყოფითი ზმნიზედები ქართულ ენაში 23

2.3 ნეგატორის თავისებურება და უარყოფითი მარკერით გამოხატული დადებითი კონტექსტი 25

2.4 აფიქსაციითა და პრეფიქსაციით გამოხატული უარყოფა 28

2.5 ორმაგი უარყოფის საკითხი ქართულ ენაში 29

თავი 3. უარყოფის სისტემა მეგრულ ენაში **31**

3.1 უარყოფით ნაწილაკთა სისტემა მეგრულ ენაში 31

3.2 უარყოფითი ნაცვალსახელები და უარყოფითი ზმნიზედები მეგრულ ენაში 33

3.3 უქონლობა-უყოლობის სახელები მეგრულ ენაში 35

თავი 4. მხატვრული ტექსტების ანალიზი უარყოფის გამოხატვის თვალსაზრისით **38**

4.1 უარყოფა ქართულ პოეზიაში 38

4.2 უარყოფის მაგალითები მეგრულ ზღაპრებში 44

4.3 უარყოფის გამოხატვის საშუალებები ცოცხალ მეტყველებაში 46

კვლევის ანალიზი **50**

დასკვნა **52**

ბიბლიოგრაფია **54**

აბსტრაქტი

უარყოფა ის ენობრივი ფენომენია, რომელიც ყველა ენაში გვხვდება. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ უარყოფის გაგებისა და გააზრების რამდენიმე ვარიანტი არსებობს. ყველაზე მნიშვნელოვანი კი ის არის, რომ უარყოფის დროს ნეგატორი ანუ უარყოფითი მარკერი იწვევს მტკიცებითი აზრის გარდაქმნას უარყოფითად.

ნაშრომი ეძღვნება ნეგაციის გამოხატვის საშუალებათა შესწავლას. კერძოდ, ნაშრომი განიხილავს უარყოფის გამოხატვის თავისებურებებს და აღწერს ამ თვალსაზრისით ქართულსა და მეგრულში არსებულ ვითარებას. სხვადასხვა თეორიულ მასალაზე დაყრდნობით, ნაშრომში წარმოდგენილი და აღწერილია ის მსგავსი და განმასხვავებელი ნიშნები, რომლებიც ამ ორ ენაში არსებობს.
სამაგისტრო ნაშრომში წარმოდგენილია კვლევა, რომელიც დეტალურად აღწერს ქართულსა და მეგრულში არსებულ უარყოფის გამოხატვის საშუალებებს და წარმოგვიჩენს მათ შორის არსებულ ურთიერთმიმართებებს.

კვლევა საანალიზო ტექსტებიდან უარყოფითი ფრაზების გამოყოფით იწყება და შემდგომ ხდება უარყოფის გამოხატვის ენობრივ საშუალებათა კლასიფიკაცია. კვლევისას ძირითადი აქცენტი გაკეთებულია ნეგატიური ფრაზების დახასიათებასა და შეპირისპირებითი ანალიზის საფუძველზე მიღებული შედეგების წარმოჩენაზე. შეპირისპირებითი ანალიზისთვის გამოყენებულია მხატვრული ლიტერატურა და ცოცხალი მეტყველება.

კვლევის შედეგების საფუძველზე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ქართულსა და მეგრულში უარყოფა საკმაოდ რთული და მრავალფეროვანი კატეგორიაა, რომელიც მრავალი თავისებურებით ხასიათდება. უარყოფითი კონტექსტი შესაძლებელია მრავალი განსხვავებული გზით გადმოიცეს, რომელთაგან ერთ-ერთი წინადადების მარტივი და რთული უარყოფაა. ჩატარებული კვლევის საფუძველზე აღიწერა ყველა ის ენობრივი საშუალება, რომლებიც უზრუნველყოფენ წინადადების რაიმე ნაწილის ან სრული მნიშვნელობის საპირისპიროს გამოხატვას ქართულსა და მეგრულში.

საკვანძო სიტყვები : უარყოფა, ნეგატორი, უარყოფითი კონკორდი.

Abstract

Negativity is an important linguistic phenomenon, which has a several options to find out and understanding it. Namely, on the one hand, negativity can be discussed as a construction, that means expressing the opposite meaning of any part of sentence, or a complete sentence, as well. But, on the other hand, we can discuss it as a process of changing of meaning of one of the lexical materials by the other one.

The paper is dedicated to teach of negation options. In particular, it discusses the peculiarities of the expression of rejection and describes the situations in Megrelian and Georgian languages, in this term. Based on various theoretical materials, there are given both sides: as common as different things between these two languages, too.

The research is presented in this Master thesis, that describes all means of expressing rejection, in details and shows relations between them. So, the research relies on sampling, descriptive and comparative methods.

The research begins with the separating of negative phrases and then there is a classification of negation by linguistic options.

Based on the research results, we can say that negation is Georgian and Megrelian languages is rather complex and diverse category, which is characterized by many features. Negative context can be conveyed is many different ways and one of these ways is simple and complex negation of a proposition.

Key Words: Negation, Negator, Negative concord.